

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй
з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
15 грудня 2014 р.**

**Цей текст представлений виключно для ознайомлення.
Це НЕОФІЦІЙНИЙ переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою.**

ЗМІСТ

I. РЕЗЮМЕ	3
II. ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ	8
III. ПРАВО НА ЖИТТЯ, СВОБОДУ, БЕЗПЕКУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ	9
IV. ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАВА	12
V. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	14
VI. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ.....	17
VII. ПРАВА ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ	18
VIII. ВИСНОВКИ.....	20
IX. РЕКОМЕНДАЦІЇ	21
1. УРЯДУ УКРАЇНИ	22
2. УСІМ СТОРОНАМ, ЗАДІЯНИМ У БОЙОВИХ ДІЯХ У ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ	27
3. САМОПРОГОЛОШЕНІЙ ВЛАДІ КРИМУ ТА ФАКТИЧНІЙ ВЛАДІ – РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ	28

I. РЕЗЮМЕ

1. Це восьма щомісячна доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні. Інформація, викладена у ній, ґрунтується на результатах роботи Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ), та стосується періоду з 1 до 30 листопада 2014 р. У ній йдеться про подальше погіршення ситуації у сфері захисту прав людини у східних областях України та в Криму. Повна зупинка дії закону та порядку, а також насильство і збройна боротьба у східних регіонах, що загострюється у зв'язку із переміщенням сучасного важкого озброєння та бойовиків з інших країн, у тому числі з Російської Федерації, протягом останніх восьми місяців мали безпосередній вплив на стан забезпечення усіх основних прав людини, включаючи право місцевих жителів на безпеку, свободу та благополуччя.

2. Конфлікт на сході продовжується вже дев'ятий місяць, і ситуація для населення стає вкрай важкою, особливо для літніх людей, дітей та людей, що перебувають у соціальних закладах. Багато з них знаходяться на межі виживання. Крім того, все більш гострим стає вплив конфлікту на сході на решту територію України.

Ситуація на сході

3. ММПЛУ звернула увагу на перші ознаки різкого погіршення ситуації в галузі безпеки ще в квітні 2014 р. Спочатку вимоги протестувальників на сході стосувалися проведення референдуму щодо федералізації України і визнання російської мови другою державною. Групи добре організованих і координованих озброєних людей незаконно захоплювали громадські установи, будівлі міліції та служби безпеки у містах та селищах в усій Донецькій та Луганській області. Через відсутнє зниження дієвості закону та порядку члени озброєних груп за підтримки дедалі більшої кількості іноземних бойовиків почали порушувати права людини – зокрема, вони вчиняли такі злочини, як вбивства, тортури, викрадення з метою отримання викупу та примус до праці. 14 квітня Урядом України була розпочата операція із забезпечення безпеки¹ для відновлення контролю над цими територіями. В кінці квітня було оголошено про появу самопроголошених «Донецької народної республіки»² та «Луганської народної республіки»³, а 11 травня було проведено так званий «референдум» з питання самоврядування, який відбувся у порушення норм Конституції України та міжнародних норм і стандартів.

4. Примусова мобілізація та погрози застосування смертної кари стали додатковими засобами залякування та переслідування населення на території, підконтрольній озброєним групам. Все частіше траплялись випадки вилучення майна осіб, що полишали свої домівки. Спроби «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» розбудувати власні системи кримінального судочинства («законодавство», «поліцію», «прокуратуру» та «суди») не призвели до поліпшення жахливої ситуації у сфері захисту прав людини на підконтрольних їм територіях.

5. З посиленням збройних зіткнень на сході збільшилась кількість повідомлень про порушення норм міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Це ще раз підкреслює необхідність забезпечити захист цивільних осіб. Використання зброї без дотримання принципу вибірковості у жилих районах призвело

¹ Уряд України використовує поняття «антитерористична операція».

² Тут і далі згадується як «Донецька народна республіка».

³ Тут і далі згадується як «Луганська народна республіка».

до жертв серед мирного населення, а також заподіяло шкоду майну та інфраструктурі.

6. Протягом кількох місяців розголосу набули повідомлення про масові поховання (існування яких ще має бути доведено), а також заяви про використання касетних боєприпасів.

7. Незважаючи на підписання 5 вересня Мінського протоколу, який в рамках мирного плану з 12 пунктів передбачав встановлення режиму припинення вогню, обстріли та збройні сутички продовжуються. У значній мірі це є результатом невиконання озброєними групами ключових положень Протоколу, особливо пункту 4 «Забезпечити постійний моніторинг на українсько-російському державному кордоні і верифікацію з боку ОБСЄ зі створенням зони безпеки у прикордонних районах України і Російської Федерації», пункту 9 «Забезпечити проведення дострокових місцевих виборів відповідно до Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей» (закону про особливий статус) та пункту 10 «Вивести незаконні збройні формування, військову техніку, а також бойовиків і найманців із території України».

8. Станом на 30 листопада, загальна кількість жертв на сході складає щонайменше 4 364 осіб вбитими та 10 064 пораненими⁴. Більше 1 000 тіл, доставлених до моргів у зоні конфлікту, досі не були ідентифіковані. Крім того, у багатьох місцях, де велись бойові дії, ще не було проведено робіт з пошуку останків загиблих.

9. Зусилля Уряду, спрямовані на збереження територіальної цілісності України та відновлення закону і порядку у зоні конфлікту, супроводжувались довільними затриманнями, тортурами, а також насильницькими зникненнями людей, що підозрюються у «сепаратизмі та тероризмі». У вчиненні більшості з цих насильницьких зникнень підозрюються деякі з добровольчих батальйонів та Служба безпеки України (СБУ). Крім того, не завжди дотримувались процесуальні права осіб, мали місце повідомлення про жорстоке поводження при затриманні та репресивні заходи після звільнення.

10. З настанням зими та продовженням збройних дій умови життя близько 5,2⁵ млн. людей, що живуть у зоні конфлікту або місцях, постраждалих від нього, продовжують погіршуватись. Це пов'язано із значним пошкодженням інфраструктури, занепадом економічної діяльності, а також припиненням надання соціальних та медичних послуг і здійснення соціальних виплат.

11. 2 листопада озброєні групи організували «вибори» на підконтрольних їм територіях, що стало порушенням положень законодавства України та Мінського протоколу.

12. Згодом Уряд України прийняв рішення⁶ тимчасово перенести усі державні

---

⁴ За приблизними підрахунками ММПЛУ та ВООЗ, проведеними з урахуванням наявних офіційних даних. Вони включають в себе втрати серед Збройних Сил України за даними українських органів влади; 298 загиблих пасажирів та членів екіпажурейсу МН-17; а також дані про загиблих, надані медичними установами Донецької та Луганської областей (що включають в себе як цивільних осіб, так і деяких членів озброєних груп). Реальна кількість жертв, ймовірно, значно вище, оскільки втрати серед військових та цивільних осіб продовжують занижуватись.

⁵ Станом на 28 листопада, згідно зі звітом про ситуацію № 20 Управління ООН з координації гуманітарних питань.

⁶ Указ Президента України № 875/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях», та прийнята на його виконання Постанова Кабінету Міністрів «Про деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання

установи та організації з територій, підконтрольних озброєним групам. Це передбачає переведення усіх соціальних, медичних та освітніх закладів, судових та пенітенціарних органів, а також банківських установ⁷. Станом на 1 грудня, на неконтрольованих Урядом територіях припинились усі виплати з державного бюджету (у тому числі соціальні виплати). Щоб і надалі отримувати соціальні виплати, жителі районів Донецької та Луганської областей, які перебувають під контролем озброєних груп, мають до 31 грудня пройти реєстрацію на території, що контролюється Урядом України. Таке рішення було прийнято Урядом для того, щоб запобігти перетіканню бюджетних коштів до рук озброєних груп, які взяли під свій контроль усі соціальні установи, включаючи місцеві відділення Пенсійного фонду, а також банки. Тим не менш, пенсії та інші соціальні виплати були перенаправлені і можуть бути видані отримувачам на території, підконтрольній Уряду⁸. З гуманітарних міркувань Уряд продовжує поставляти в райони, підконтрольні озброєним групам, газ та електроенергію, не отримуючи при цьому жодної оплати від них. У законодавчих актах Уряду та Президента також передбачається ремонт пошкодженої інфраструктури для надання відповідних комунальних послуг. Реалізація цих заходів може мати значний вплив на населення східних регіонів, де всі установи припинили свою діяльність, і громадяни не мають можливості отримувати державні послуги та позбавлені доступу до соціальних виплат. Це може створити серйозні перешкоди до захисту прав людини, а також загострити економічні та соціальні проблеми. Під час реалізації цих заходів слід враховувати, зокрема, їхній вплив на найбільш вразливі групи населення.

13. Місцеві жителі, що залишаються на територіях, постраждалих від конфлікту, підпадають під дію державної програми для ВПО. Втім, пункти реєстрації вже були переповненими, відтак вони виявились неготовими до збільшення потоку ВПО, що сталося після прийняття відповідної Постановою Уряду. Ситуація з тими, хто залишився на цих територіях, не мав можливості або не захотів виїжджати, та їхня подальша доля викликають серйозні побоювання, незважаючи на те, що *de jure* вони залишаються під захистом держави.

14. Багато людей, особливо представників найбільш вразливих груп населення, знаходяться на межі виживання, оскільки вони продовжують стикатися із труднощами, породженими конфліктом, і їхнє становище може ще погіршитись з настанням зими. Ситуація ускладнюється ще й обмеженням доступу до багатьох державних послуг, зокрема, спеціалізованої медичної допомоги, яка стає все менш доступною через брак персоналу та/або матеріалів. Лікування та догляд за хворими знаходяться під ризиком, оскільки багато співробітників державних медичних установ залишили свої робочі місця. Все частіше надходять непідтверджені повідомлення, що перед людьми,

---

фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей» від 7 листопада 2014 р.

⁷ Проведення будь-яких фінансових операцій банківськими установами було призупинене ще до підписання Указу Президента. Відповідно до постанови Правління Національного банку України № 466 від 9 серпня 2014 р., усі банки, небанківські установи та національний оператор поштовому зв'язку, які проводять платіжні операції, мають призупинити здійснення усіх видів фінансових операцій на територіях, які не контролюються українською владою. Їхня діяльність може бути поновлена після того, як Збройні Сили України повернуть контроль над цими територіями.

⁸ Це передбачено Указом Президента України, підписаним 14 листопада, яким він доручив Уряду встановити порядок постачання гуманітарної допомоги у східні області, організувати відповідні заходи для забезпечення електро- та газопостачання й опалення в цих областях, забезпечити прийняття програм підготовки та працевлаштування ВПО, встановити особливий режим електропостачання, а також внести пропозиції щодо амністії осіб, засуджених за злочини невеликої та середньої тяжкості.

особливо літніми, постає проблема голоду. Лікарні потерпають від браку робочих рук та матеріалів, в результаті чого рівень охорони здоров'я погіршився, а медичний персонал не в змозі підтримувати стандарти, що існували до конфлікту. В аптеках спостерігається дефіцит медикаментів, і багато людей не отримують основних ліків.

15. Незважаючи на зростання потреб областей, що постраждали від конфлікту, гуманітарна допомога продовжує надаватись лише кількома міжнародними неурядовими організаціями, і її постачання значною мірою залежить від роботи волонтерів.

16. Із зони конфлікту виїхало більше одного мільйона осіб. Вони були або переміщені в межах України, або поїхали шукати притулок чи інший правовий статус у сусідніх державах. Основні потреби внутрішньо переміщених осіб переважно задовольнялись органами місцевої влади та волонтерами, які почали вживати заходів для вирішення ситуації, поки Уряд шукав з неї вихід. Більшу частину координаційної роботи взяла на себе Державна служба з надзвичайних ситуацій. Станом на 30 листопада, в Україні було 498 347 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), з яких 450 000 було зареєстровано Міністерством соціальної політики. 22 листопада був прийнятий новий закон про ВПО.

Відповідальність

17. Хоча з початку акцій протесту на Майдані пройшов вже рік, було досягнуто лише незначних результатів у притягненні до відповідальності осіб, винних у порушенні прав людини. В Одесі до Приморського районного суду була передана перша кримінальна справа, що стосувалась масових заворушень у центрі міста 2 травня, і перше його засідання було проведене 27 листопада, тоді як досудове розслідування за фактом вбивства 48 осіб 2 травня триває досі.

18. У вересні СБУ розпочала розслідування за підозрою щодо скоєння представниками «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» злочинів «проти миру та безпеки людства». За деякими повідомленнями, вони причетні до катувань та нелюдського поводження з цивільними особами, захопленнь військовослужбовців, примусу до праці та розкрадання природних ресурсів.

19. Розслідування випадків порушення права прав людини та міжнародного гуманітарного права має вирішальне значення для забезпечення притягнення винних до відповідальності та реального прогресу у вирішенні випадків із застосуванням насильства, що призвели до смертельних наслідків. Особливе значення це матиме на сході країни. Держава відповідальна за збір повідомлень про порушення як прав людини, так і норм гуманітарного права, що були скоєні під час конфлікту, та за проведення швидких та повномасштабних розслідувань цих випадків.

20. Прогрес у розслідуваннях, порушених Міністерством внутрішніх справ (МВС), Генеральною прокуратурою України та СБУ з початку року за фактом більш ніж 300 випадків невибіркових обстрілів житлових районів, залишається обмеженим. У деяких випадках озброєні групи розпочали власні «розслідування» щодо невибіркових обстрілів підконтрольних їм територій, як, наприклад, обстріл шкільного подвір'я в м. Донецьку, що стався 5 листопада.

Законодавчі та інші правові зміни

21. Україна нині розробляє Національну стратегію у сфері прав людини, розраховану на п'ять років, що має бути подана на розгляд Кабінету Міністрів до 1 січня 2015 р. Цей процес передбачає залучення до консультацій представників громадянського

суспільства та Секретаріату Уповноваженого з прав людини за підтримки ООН, ММПЛУ та Ради Європи.

22. Україна зробила важливі кроки для реформування антикорупційного законодавства відповідно до міжнародних стандартів. Для координації антикорупційної політики та моніторингу її реалізації була створена Національна рада з питань антикорупційної політики, більшість місць в якій зайняли представники громадянського суспільства; також було створене спеціальне Антикорупційне бюро для розслідування корупційних злочинів, вчинених високопосадовцями, у тому числі суддями та прокурорами. Не пов'язані із кримінальним судочинством повноваження прокуратури, які були досить широкими за попереднього законодавства, було істотно обмежено, що може зміцнити гарантії справедливого судочинства. У той же час, деякі з нещодавно прийнятих законів та шляхи їх реалізації викликають занепокоєння в контексті захисту прав людини. Зокрема, розпочались звільнення чиновників відповідно до закону про люстрацію, який було прийнято у жовтні, і можливість його застосування дискримінаційним чи довільним чином викликає певні занепокоєння. З приводу цього закону Україна проводить консультації з Венеціанською комісією Ради Європи.

23. Для вирішення складної ситуації із забезпечення безпеки на сході Уряд приймає постанови та інші законодавчі акти, які застосовуються безпосередньо в зоні конфлікту. Наприклад, зміни до закону «Про боротьбу з тероризмом» продовжують термін, протягом якого особа, затримана в зоні проведення операції із забезпечення безпеки, має бути представлена перед судом, з 60 годин до 30 днів. Зміни до Кримінального процесуального кодексу⁹ розширюють повноваження прокурора під час надзвичайних ситуацій або в умовах воєнного стану, що дозволяє йому видавати ордери на обшуки власності та вилучення документів, а також проводити інші відповідні заходи у випадках підозри у вчиненні особою терористичної діяльності.

24. У контексті ситуації на сході країни влада ухвалила, а потім скасувала два законопроекти, прийняті на виконання положень Мінського протоколу, підписаного 5 вересня. Це закон про амністію для учасників «збройних формувань» та закон про особливий порядок здійснення місцевого самоврядування в деяких частинах Донецької та Луганської областей. Їхнє скасування пов'язане з проведенням 2 листопада «виборів» на підконтрольних озброєним групам територіях. Ці «вибори» суперечили нормам законодавства України, в результаті чого українська влада сприйняла їх як порушення Мінського протоколу. Як наслідок, після «виборів», проведених у східних областях 2 листопада, органи влади ухвалили певні рішення, в тому числі Указ Президента України від 14 листопада, якими передбачається тимчасове перенесення державних установ та підприємств з територій, контрольованих озброєними групами. Цим Указом Президента було оголошено, що Україна повідомить про відступ від своїх зобов'язань за Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод¹⁰ в районах, що не знаходяться під її контролем. Досі не було оголошено про відступ від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, але наразі це питання також розглядається.

25. Слід зазначити, що під час президентських та парламентських виборів, які пройшли в Україні у травні та жовтні відповідно та, за свідченням спостерігачів, відповідали

---

⁹ Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції».

¹⁰ «Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації», ст. 15 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

міжнародним стандартам, «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка» відмовили громадянам, що проживають на підконтрольних їм територіях, у праві голосу шляхом запобігання або порушення виборчого процесу.

26. Після жовтневих парламентських виборів 2 грудня було сформовано новий Уряд. 27 листопада дві партії, що набрали на виборах найбільше голосів¹¹ (і склали основу попереднього Уряду) на чолі з Президентом Петром Порошенко та Прем'єр-міністром Арсенієм Яценюком сформували широку парламентську коаліцію «Європейська Україна», в яку увійшли п'ять з шести найбільших фракцій та деякі позафракційні депутати. А.Яценюк був знову призначений Прем'єр-міністром. Коаліційна угода визначає напрями майбутньої політики, спрямовані на євроатлантичну інтеграцію, та включає широкий спектр реформ та заходів щодо боротьби з корупцією.

Крим

27. Ситуація в Автономній Республіці Крим¹² продовжує характеризуватись систематичними порушеннями прав людини, від яких переважно страждають люди, що виступали проти березневого «референдуму» та застосування російського законодавства, а також представники кримськотатарської громади¹³.

28. Незважаючи на відсутність впродовж листопада повідомлень про нові випадки насильницьких зникнень, не було помічено жодного прогресу у розслідуванні зникнення безвісти дев'яти осіб та смерті трьох чоловіків (починаючи з березня).

29. Як і раніше, питання громадянства продовжують викликати занепокоєння. Після «референдуму», проведеного у березні, «влада» Криму автоматично надала російське громадянство усім українським громадянам, що проживають на півострові, в той час як українська влада продовжує вважати їх громадянами України. Нова квота, що надасть іноземцям право на проживання на півострові у 2015 р., ставить усіх, хто не отримає такий дозвіл, під ризик виселення.

30. Усі релігійні громади повинні до 1 січня 2015 р. подати заявку на реєстрацію відповідно до законодавства РФ для набуття законного статусу та продовження своєї діяльності. Це створює ворожу атмосферу та перешкоджає здійсненню права на свободу совісті та віросповідання у Криму.

31. Останньою тенденцією стало збільшення випадків порушення права власності. Зокрема, це стосується незаконного відчуження квартир, що належать українським військовослужбовцям, які почались у листопаді.

II. ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

32. Від моделі вирішення конфлікту на сході України, що була передбачена Мінським протоколом, почали відмовлятися у жовтні. Це пов'язано із порушенням режиму перемир'я та ключових положень Мінського протоколу, а також

---

¹¹ Блок Петра Порошенка та «Народний Фронт» створюють коаліцію з об'єднанням «Самопоміч», Радикальною партією та партією «Батьківщина».

¹² Тут і далі згадується як «Крим».

¹³ Зміна статусу Криму не була визнана Організацією Об'єднаних Націй, яка у своїй позиції щодо статусу Криму керується Резолюцією Генеральної Асамблеї № 68/262 від 27 березня 2014 р. «Про територіальну цілісність України».

продовженням обстрілів та бойових зіткнень і сутичок.

33. 2 листопада на підконтрольних озброєним групам територіях всупереч нормам українського законодавства та положенням Мінського протоколу були організовані «вибори» «голів» та «народних рад» «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». Переможцями були оголошені особи, які на той момент займали посади «голів» – Олександр Захарченко та Ігор Плотницький відповідно, а також їхні політичні угруповання. Обидві «республіки» продовжують створювати паралельну систему державної влади, формувати «виконавчі органи» і «міністерства» та претендують на здійснення законотворчої діяльності.

34. У відповідь на цю ситуацію Президент та Уряд ухвалили законодавчі акти, якими передбачили тимчасове перенесення усіх державних установ та їхніх співробітників з районів, підконтрольних озброєним групам, на територію, що контролюється Урядом України. Це стосувалось судових, пенітенціарних установ, соціальних та медичних закладів і служб, навчальних закладів, підприємств та банківських установ. Також цими законодавчими актами передбачається припинення соціальних виплат тим, хто до 31 грудня не зареєструється для отримання таких виплат на території, підконтрольній Уряду України.

35. Є занепокоєння, що реалізація Указу Президента та постанов Уряду матиме значний вплив на населення, яке досі залишається в районах, контрольованих озброєними групами.

36. З перенесенням державних установ може з'явитись інституційний вакуум, що призведе до серйозних прогалин у сфері захисту прав людини. Припинення дії системи соціальних послуг також може загострити економічні та соціальні проблеми та призвести до ще більшої ізоляції тих, хто найбільше потребує допомоги. Бюджетні працівники, як, наприклад, ті, що працюють у лікарнях, пенітенціарних та освітніх закладах, можуть опинитись у скрутному становищі у зв'язку з невиконання норм цих законодавчих актів.

ІІІ. ПРАВО НА ЖИТТЯ, СВОБОДУ, БЕЗПЕКУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

37. Режим припинення вогню, оголошений 5 вересня у Мінську, дозволив зупинити повномасштабні наступальні дії, але військові зіткнення та артилерійські обстріли з обох боків продовжуються на щоденній основі. У листопаді основними осередками бойових дій в Донецькій області стали м. Донецьк, аеропорт Донецька, м. Авдіївка та м. Горлівка, а також передня лінія Дебальцевського виступу. У Луганській області основна зона конфлікту охоплювала територію навколо м. Станиця Луганська та м. Щастя, а також низку поселень на північний захід від м. Луганськ між р. Сіверський Донець та Бахмутським шосе.

38. Продовжуються невибіркові обстріли населених пунктів: так, тільки протягом листопада було повідомлено про 100 таких випадків. Наприклад, 5 листопада обстріл шкільного футбольного поля в м. Донецьк спричинив загибель двох осіб, в тому числі однієї дитини, та поранення чотирьох дітей; 14 листопада в результаті обстрілу м. Горлівка (Донецька область) загинуло п'ять цивільних осіб, включаючи двох дітей, та 12 осіб було поранено; 18 листопада було обстріляно смт. Тошківка (Луганська область), в результаті чого троє цивільних осіб загинуло, ще четверо було поранено, у тому числі двоє дітей; 25 листопада у м. Донецьк снаряд влучив у мікроавтобус,

спричинивши загибель двох та поранення дев'яти осіб. За повідомленнями, з 285 жінок, загиблих у Донецькій області до 25 листопада, 116 було вбито після оголошення перемир'я 5 вересня. Ні озброєні групи, ні Уряд не брали на себе відповідальність за жоден випадок загибелі цивільних осіб. Уряд стверджує, що його сили відкривають вогонь лише у відповідь на напади з боку озброєних груп і ніколи не ціляться у житлові райони. Станом на 30 листопада, загальна кількість жертв на сході складає щонайменше 4 364 загиблих (у тому числі 298 загиблих пасажирів рейсу МН-17) та 10 064 поранених¹⁴. Реальна кількість жертв, ймовірно, значно вища, оскільки втрати серед військових та мирних осіб продовжують занижуватись. Більше 1 000 тіл, доставлених до моргів у зоні конфлікту, досі не були ідентифіковані. Крім того, у багатьох місцях, де велись бойові дії, через продовження зіткнень та небезпеку ще не було проведено робіт з пошуку останків загиблих.

39. Бойові дії, порушення прав людини та економічні труднощі викликали переміщення населення. В період з 3 липня до 30 листопада кількість ВПО зросла з 59 600 до 498 347¹⁵, а кількість українців, які переїхали до сусідніх країн, досягла 545 628¹⁶, 232 260 з них є шукачами притулку.

40. На початок вересня озброєними групами утримувались щонайменше 1 тисяча українських військовослужбовців та цивільних осіб, що виступають за єдність країни, у той час як представниками української влади були затримані деякі прихильники «федералізації». Незважаючи на те, що одне з положень Мінського протоколу передбачало, що «усі заручники і незаконно утримувані особи мають бути негайно звільнені», цього не було зроблено. За звітний період деякі особи були звільнені у ході так званих «обмінів», що проходили як у рамках Мінського договору, так і за окремими домовленостями, як це відбувалось і до оголошення перемир'я. 19 листопада СБУ заявила, що з 2 027 осіб, що входили до оновленого списку зниклих безвісти, 1 000 були «знайдені та звільнені», в той час як ще 378 українських військовослужбовців, два журналісти та невідома кількість цивільних осіб, як вважається, продовжують незаконно утримуватись озброєними групами. 20 листопада громадська організація «Центр звільнення полонених» оприлюднила свої підрахунки, згідно з якими озброєні групи продовжують утримувати більше 650 осіб. За інформацією, наданою СБУ 19 листопада, у рамках обміну, передбаченого положеннями Мінського протоколу¹⁷, українськими правоохоронними органами було випущено на волю 200 «бойовиків, підозрюваних у тероризмі або скоєнні пов'язаних з ним злочинів». ММПЛУ також стало відомо про випадки, коли звільнені продовжували перебувати у списках правоохоронців, а закриті кримінальні справи проти них поновлювались після того, як відбувався обмін.

41. Повна зупинка дії закону і порядку призвела до випадків скоєння озброєними групами таких злочинів, як вбивство, викрадення, застосування тортур та жорстокого поводження, сексуальне насильство, примус до праці, вимагання викупу й грошей, про що надходили повідомлення впродовж усього періоду конфлікту. Переслідування і

---

¹⁴ За приблизними підрахунками ММПЛУ та ВООЗ, проведеними з урахуванням наявних офіційних даних. Вони включають в себе втрати серед Збройних Сил України за даними українських органів влади; 298 загиблих пасажирів рейсу МН-17; а також дані про загиблих, надані медичними установами Донецької та Луганської областей (що включають в себе як цивільних осіб, так і деяких членів озброєних груп).

¹⁵ Включаючи 19 585 осіб з Криму та 478 762 осіб з Донецької та Луганської областей.

¹⁶ Станом на 28 листопада, згідно зі звітом про ситуацію № 20 Управління ООН з координації гуманітарних питань.

¹⁷ Тільки «Донецька народна республіка» підтвердила передачу 275 осіб з української сторони.

злякування людей, які підозрюються у підтримці українських сил або просто у проукраїнських симпатіях (або таких, які кваліфікуються як проукраїнські), залишаються широко поширеним явищем та набувають форм позбавлення волі, вилучення власності, публічних принижень та імітацій страт. Умови тримання під вартою, особливо цивільних осіб, часто є нелюдськими та такими, що принижують людську гідність: люди утримуються у переповнених підвалах чи інших місцях, які використовують як тимчасові тюрми, без розділення на чоловіків та жінок; поставки продуктів харчування та питної води є нерегулярними та недостатніми; також часто не забезпечуються можливості підтримання особистої гігієни та контакти із зовнішнім світом. Деякі затримані піддавались тортурам і жорстокому поводженню, що включало в себе словесні образи; побиття, в тому числі різними предметами (прикладками, дерев'яними битами, металевими та гумовими палицями); нанесення порізів ножами та іншими гострими предметами; сексуальне насильство; погрози смертю та переслідування родичів.

42. Створення «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою» паралельних органів для розбудови власних систем правоохоронних органів та судочинства («законодавства», «поліції», «прокуратури» та «судів») суперечить нормам міжнародного права.

43. Зусилля Уряду із забезпечення територіальної цілісності України та відновлення закону і порядку у зоні конфлікту супроводжувались довільними затриманнями, насильницькими зникненнями та жорстоким поводженням з особами, підозрюваними у тероризмі чи сепаратизмі. Більшість таких порушень прав людини, про які почали повідомляти ще з березня, вочевидь, були скоєні деякими добровольчими батальйонами та СБУ. Уряд взяв на себе зобов'язання розслідувати подібні повідомлення, і наразі проводяться розслідування за фактом порушення ст. 146 Кримінального кодексу (незаконне позбавлення волі).

44. 3 листопада голова Луганської обласної державної адміністрації повідомив про звільнення 26 осіб, що стали жертвами насильницького зникнення або довільного затримання на території, підконтрольній Уряду. 17 листопада після втручання Луганської обласної державної адміністрації було звільнено сімох осіб, що довільно утримувались 24-м батальйоном територіальної оборони «Айдар» на території, підконтрольній Уряду. За словами затриманих та їхніх родичів, опитаних ММПЛУ у місцях затримання на стадії досудового розслідування у м. Харкові та Полтаві 8-12 листопада, в районі Красного Лиману люди в масках та військовій формі без знаків розрізнення провели рейди в 85 будинках, в результаті яких сталося багато насильницьких зникнень. Деякі інші затримані, опитані ММПЛУ, свідчили про те, що вони піддавались побиттю та злякуванню з метою отримання зізнання у причетності до озброєних груп. 14 листопада житель м. Донецьк помер на території Ізюмського районного відділу міліції (Харківська область) незабаром після того, як був звільнений, а потім знову затриманий людьми у масках та співробітником СБУ, якого вдалося ідентифікувати. Судово-медична експертиза виявила на його тілі декілька великих гематом, а також закриту тупу травму грудей. 10 листопада ММПЛУ провела інтерв'ю з людиною, яка була довільно затримана СБУ та два місяці утримувалась ізольовано в будівлі СБУ в Харкові.

45. Жодних переконливих доказів масових позасудових страт з боку озброєних груп чи Збройних Сил України досі не було оприлюднено. 6 та 7 листопада з поховання недалеко від с. Бірюкове (Луганська область) було проведено ексгумацію двох тіл членів озброєних груп, які, можливо, стали жертвами позасудової страти. Цей випадок,

а також ті, що були представлені у сьомій доповіді УВКПЛ, мають бути розслідувані, і необхідно вжити усіх відповідних заходів для збереження доказів.

IV. ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАВА

46. Конфлікт та його продовження мали негативний вплив на реалізацію економічних та соціальних прав не тільки у східних областях, але і в усій країні. Умови життя приблизно 5,2¹⁸ млн. осіб, що проживають у зоні конфлікту та на територіях, постраждалих від нього, можна оцінити як тяжкі в силу значного пошкодження інфраструктури, економічної кризи, а також руйнування системи соціальних та медичних послуг. Від цього передусім страждають представники найбільш вразливих категорій населення. Умови життя людей, що залишились на підконтрольних озброєним групам територіях, є ще більш жахливими через настання зими та нестачу в деяких районах їжі та опалення.

47. Крім того, погіршити цю ситуацію може і рішення Уряду¹⁹ про припинення діяльності усіх державних установ та організацій на територіях, підконтрольних озброєним групам, та їх переміщення у райони, контрольовані Урядом (а також про евакуацію персоналу за його згодою). Це перенесення означає припинення роботи соціальних, медичних та освітніх установ, судових, пенітенціарних органів, банківських установ, державних підприємств та інших юридичних осіб. Перенесення великих закладів, таких як лікарні, освітні, пенітенціарні установи та будинки-інтернати для громадян похилого віку, які належать до відання обласних та місцевих органів влади, буде особливо складною задачею, оскільки механізми для такого переміщення ще не були розроблені. Незрозуміло, як це рішення буде реалізовуватись на практиці. 26 листопада Донецька обласна державна адміністрація повідомила, що з 130 медичних закладів, розташованих на підконтрольних озброєним групам територіях, лише 18 погодилися на переїзд. У випадку переведення шкіл право на освіту дітей, що залишаться на підконтрольних озброєним групам територіях, буде обмежено, хоча і було оголошено про можливість дистанційного навчання. У зв'язку з цими перенесеннями багато хто побоюється невизначеності у майбутньому, зокрема, щодо можливості повернутись потім у свої домівки та можливої втрати майна. Наслідки цього перенесення можуть порушити питання щодо дотримання державою своїх зобов'язань відповідно до Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права забезпечувати здійснення економічних, соціальних та культурних прав, включаючи право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я, право на освіту, соціальний захист та працю.

48. З 1 грудня підконтрольні озброєним групам райони перестануть отримувати асигнування з державного бюджету, у тому числі й соціальні виплати. Уряд пояснює такі заходи тим, що бюджетні кошти можуть потрапити до рук озброєних груп, які здійснюють контроль над соціальними установами, у тому числі місцевими відділеннями Пенсійного фонду, а також банками. З гуманітарних міркувань Уряд

---

¹⁸ Станом на 28 листопада, згідно зі звітом про ситуацію № 20 Управління ООН з координації гуманітарних питань.

¹⁹ Указ Президента України № 875/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях» від 14 листопада 2014 р., а також прийнята на його виконання Постанова Кабінету Міністрів від 7 листопада 2014 р. № 595 «Про деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей».

продовжує постачати на території, підконтрольні озброєним групам, газ та електроенергію.

49. Особи, що залишають зону конфлікту, зможуть отримувати належні їм соціальні виплати за умови проходження до 31 грудня 2014 р. реєстрації на території, що контролюється Урядом України.

50. Питання надання допомоги тим, хто залишається в зоні конфлікту та не має можливості або не бажає виїжджати, досі не вирішене, незважаючи на той факт, що такі люди залишаються громадянами України та знаходяться під захистом держави. Для багатьох людей, що перебувають в підконтрольних озброєним групам районах, така ситуація може нести загрозу для життя.

51. Соціально-економічний стан тих, хто залишився в контрольованих озброєними групами районах, продовжує погіршуватись. Тільки в Донецькій області заборгованість за виплатою заробітної платні²⁰ у листопаді досягла 944 млн. грн. (приблизно 59 млн. дол. США.), оскільки більшість осіб, що працюють, не отримували зарплатню з липня. ММПЛУ продовжує отримувати повідомлення про погрози щодо розправи, що надходять міліціонерам, лікарям та вчителям, які не співпрацюють з озброєними групами. Соціальні платежі перестали регулярно виплачуватись з серпня. З 3 до 17 листопада місцеві жителі, переважно жінки з м. Макіївки, Тореза, Горлівки, Єнакієвого (Донецька область) та м. Свердловська, Червонопартизанська та Ювілейного (Луганська область) об'єднались з вимогою, щоб озброєні групи виконали свої обіцянки стосовно соціального захисту, зокрема, виплат пенсій і допомоги на дитину, справедливого розподілу гуманітарної допомоги та відкриття їдалень для найбільш вразливих груп населення. Були також організовані протести проти збільшення випадків крадіжок та насильницьких зникнень.

52. Доступ до медичних послуг, особливо спеціалізованої медичної допомоги, залишається обмеженим через руйнування або пошкодження медичних закладів та все більш гостру нестачу медичного персоналу та медикаментів. Служба невідкладної медичної допомоги в районах, постраждалих від конфлікту, знаходиться на межі зникнення через брак машин швидкої допомоги, палива та ліків. Заклади стаціонарного лікування знаходяться в особливо тяжкому становищі. Наприклад, 23 листопада Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні²¹ повідомила, що в обласній психоневрологічній лікарні поблизу м. Слов'яносербська з 180 штатних співробітників залишилось лише шість, причому ніхто з них не має медичної освіти чи фахової підготовки. Згідно медичних даних, з серпня померло 49 пацієнтів, а 350, що залишились, включаючи 120 лежачих, перебувають в зоні ризику з огляду на нестачу опалення, електрики, газу, продуктів харчування та ліків. Постійні обстріли поблизу лікарні погіршують психічний стан пацієнтів.

53. Станом на 29 листопада, 28 населених пунктів Донецької області мали обмежене водопостачання, а 34 населені пункти залишалися без електрики. Повідомляється, що в Луганській області в населених пунктах Ювілейне, Новосвітлівка та Станиця Луганська електрика була відсутня до шести місяців, а отже, не функціонували і водопостачання, каналізація та комунікації. 27 листопада обласні органи влади

---

²⁰ За даними Державної служби статистики, опублікованими 25 листопада. Дані щодо Луганської області відсутні.

²¹ <http://www.osce.org/ukraine-smm/127184>.

повідомили про зруйнування 12 000 державних та приватних об'єктів та про те, що в двох областях без електрики залишаються 11 000 сімей.

54. Незалежно від свого правового статусу, озброєні групи зобов'язані поважати права жителів, що перебувають у підконтрольних їм районах. Це включає в себе забезпечення мінімальних економічних та соціальних прав, включаючи, принаймні, доступ до гуманітарної допомоги.

55. Становище ВПО в усіх регіонах України стає важким. Незважаючи на прийняття закону про ВПО та заходи, що їх постійно вживають Уряд та громадські організації для підтримки ВПО, проблеми відсутності зайнятості, житла та фінансової допомоги викликають серйозні занепокоєння. Крім того, деякі ВПО повідомляють, що Міністерство соціальної політики відмовилося їх реєструвати, оскільки вони намагались переїхати на територію, підконтрольну Уряду, але яка знаходилась близько до місць бойових дій. Оскільки останнім днем реєстрації, визначеним Указом Президента, є 31 грудня, щоденний приплив вимушених переселенців зростає – з 2 000 ВПО на день на початку листопада до 5 000 на день наприкінці місяця. Станом на 28 листопада, загальна кількість поданих заяв до Пенсійного фонду щодо передачі виплат іншим відділенням фонду склала 662 000.

V. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Відповідальність за порушення та зловживання у сфері прав людини на сході

56. У розслідуваннях, розпочатих МВС, Генеральною прокуратурою та СБУ стосовно 300 випадків невибіркового обстрілів житлових районів з початку конфлікту, суттєвих зрушень не спостерігається. Є дані, що озброєні групи розпочали «власні» розслідування деяких випадків невибіркового обстрілів на підконтрольних їм територіях, як, наприклад, обстріл дитячого майданчика в м. Донецьк, що стався 5 листопада.

57. Головна військова прокуратура України, що відповідає за розслідування злочинів, скоєних Збройними Силами України, поки що не повідомляла про жодні заходи з розслідування великої кількості заяв стосовно порушень прав людини, скоєних проти цивільних осіб, а також порушень норм міжнародного гуманітарного права у східних областях, включаючи випадки пограбування, довільного затримання та жорстокого поводження з боку певних членів добровільних батальйонів, як-от «Айдар», «Азов», «Слобожанщина» та «Шахтарськ».

58. Не спостерігається зрушень і в розслідуваннях за підозрою у вчиненні «злочинів проти миру та безпеки людства», ініційованих СБУ проти «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» у вересні. За інформацією СБУ, «ці розслідування ґрунтуються на встановлених доказах скоєння таких злочинів, як застосування тортур та нелюдського поводження з цивільними особами й захопленими військовослужбовцями, примус до праці та розграбування національних багатств».

59. За даними СБУ, станом на 26 листопада було відкрито більш ніж 3 000 кримінальних справ за підозрою про вчинення злочинів тероризму та сепаратизму. Виходячи з цього, повідомляється про затримання 668 осіб та оголошення у розшук ще 186. З-поміж більше 150 справ, які, за інформацією, були передані до суду, у 30 оголошено обвинувальний вирок (див. пункт про здійснення правосуддя).

Майдан

60. Винних у порушеннях прав людини під час акцій протесту на Майдані (включаючи вбивства 102²² демонстрантів та 13 правоохоронців) досі не притягнуто до відповідальності. Досудові розслідування фактів масового вбивства протестувальників, що сталися 18-20 лютого, істотно не просунулись, тільки двоє службовців спецпідрозділу МВС «Беркут» наразі перебувають під вартою в очікуванні суду за звинуваченнями у вбивстві 39 протестувальників 20 лютого²³. Проте розслідування деяких випадків було закрито. До таких можна віднести вбивство журналіста В'ячеслава Веремія, напад на Тетяну Чорновіл, викрадення Ігоря Луценка та вбивство Юрія Вербицького. Генеральна прокуратура Україна, що розслідує силовий розгін мирної демонстрації 30 листопада, виявила причетність до цього інциденту 30 правоохоронців «Беркуту» і сподівається, що незабаром справу буде передано до суду.

61. За інформацією Генеральної прокуратури України та МВС, відсутність зрушень у розслідуванні порушень прав та загибелі протестуючих пояснюється знищенням усіх доказів та труднощами у знаходженні встановлених підозрюваних, якщо вони залишили територію України. За даними МВС, з лютого в РФ було направлено більше 400 запитів на екстрадицію осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів під час акцій протесту на Майдані, на які досі не було надано відповіді²⁴. 16 листопада МВС заявило, що розслідування вбивства 13 правоохоронців 18-20 лютого триває, але згідно з положеннями Закону «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань»²⁵, прийнятому незабаром після подій на Майдані з метою звільнення протестувальників від кримінальної відповідальності, провадження за цими справами має бути зупинено, а всі докази знищено. Крім того, за інформацією МВС, підозрюваних за цими справами досі не встановлено.

Одеса

62. У результаті сутичок в Одесі 2 травня загинуло 48 осіб (2 прихильники цілісності України та 46 прихильників федералізації), а 247 отримали поранення (включаючи 22 правоохоронців).

Судове засідання над 21 «прихильником федералізації» 27 листопада спровокувало масові заворушення, що розпочалися біля Приморського районного суду Одеси. МВС продовжує розслідування зіткнень в Будинку профспілок. Розслідування бездіяльності пожежних частин під час пожежі в Будинку профспілок не проводилось.

63. Оскільки шестимісячний строк домашнього арешту закінчився²⁶, наразі на

---

²² В Указі Президента № 890/2014 від 21 листопада згадується, що під час акцій протесту на Майдані загинуло 102 протестувальники, у тому числі три іноземці. Генеральна прокуратура України проводить розслідування вбивства 77 осіб, що загинули в результаті застосування сили проти учасників протесту у Києві, 67 з яких було вбито в результаті застосування вогнепальної зброї. Ще 184 особи отримали ушкодження в результаті застосування вогнепальної зброї, тоді як 750 осіб зазнали ушкоджень в інший спосіб.

²³ За даними Генеральної прокуратури, 3 квітня двом співробітникам «Беркуту» та їхньому командирі були офіційно висунуті звинувачення, після чого вони були поміщені під варту. Двоє з них продовжать перебувати під вартою до 25 січня 2015 р., а їхній командир був поміщений під домашній арешт 19 вересня. Втім, його теперішнє місцезнаходження невідоме.

²⁴ Між Україною та Російською Федерацією немає договору про екстрадицію.

²⁵ Закон України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України», прийнятий Верховною Радою 21 лютого 2014 р.

²⁶ Згідно статті 181 Кримінального процесуального кодексу, домашній арешт в якості запобіжного заходу може бути накладений на період часу, що не перевищує шість місяців.

приблизно 40 підозрюваних, усі з яких (крім одного) виступали за федералізацію, не накладено жодного запобіжного заходу. Справа одного активіста, який виступає за цілісність України і якого підозрюють у причетності до вбивств демонстрантів у центрі міста, розслідується окремо.

64. 28 листопада незалежна комісія із розслідування подій 2 травня, що складається з журналістів та представників громадянського суспільства, виразила серйозну занепокоєність ходом офіційного розслідування. Зокрема, було відзначено знищення доказів в результаті поспішного очищення місця подій комунальними службами, а також той факт, що до 20 травня доступ до Будинку профспілок не був обмеженим. Було зазначено, що медична експертиза була проведена з порушеннями існуючих процедурних вимог, а повторна експертиза наразі неможлива, оскільки деякі трупи були поховані, а інші – піддані кремації. Комісія висловила жаль з приводу того, що МВС проігнорувало незалежні експертні висновки з приводу пострілів в Будинку профспілок, та наголосила на низькій професійній підготовці залучених слідчих. Вона також підкреслила, що родичі загиблих не отримали статус потерпілих.

Харків

65. Внаслідок зіткнення в Харкові між учасниками ультраправої організації «Патріот України» та проросійської організації «Оплот» 14 березня загинули двоє членів останньої та постраждала значна кількість людей. За словами МВС України, розслідування інциденту зайшло в глухий кут, оскільки усі члени «Патріоту України», що підозрюються у причетності до інциденту, недосяжні для слідства через їхню участь в операції із забезпечення безпеки на сході України – зокрема, вони є членами полку Національної гвардії «Азов»²⁷.

Маріуполь

66. Досі не отримано офіційної інформації про стан розслідування 11 смертей під час звільнення українськими силами міського управління МВС у Маріуполі від озброєних груп 9 травня. Тим не менш, обвинувачення наполягає, що жертви в цьому інциденті стали результатом надмірного застосування сили.

Окремі показові справи

67. Не спостерігається значного прогресу у досудовому слідстві щодо гучних справ за участю декількох українських громадян, які, відповідно до позиції української влади, були незаконно передані в Російську Федерацію, де вони залишаються в ув'язненні: Надії Савченко²⁸, Олега Сенцова й Олександра Кольченко. Влада Російської Федерації відмовила Уряду України у вимозі про їх звільнення.

68. Колишня мер Слов'янська Неля Штепа залишається під вартою в Харківському слідчому ізоляторі в очікуванні суду за звинуваченням у посяганні на територіальну цілісність України, а розслідування щодо нових звинувачень в приналежності до терористичної організації досі триває. 20 листопада після клопотання прокурора і адвоката Н.Штепи про передачу розгляду справи до Слов'янського районного суду

---

²⁷ Колишній батальйон міліції спеціального призначення «Азов» нещодавно увійшов у підпорядкування МВС та став частиною Національної Гвардії України.

²⁸ Надія Савченко на парламентських виборах була обрана депутатом. Колишній член 24-го батальйону територіальної оборони «Айдар», 17 червня вона була захоплена озброєними групами на території України і потім незаконно передана в Російську Федерацію, де наразі перебуває під вартою в очікуванні суду за звинуваченнями у вбивстві двох російських журналістів. Адвокати Надії Савченко скаржаться на складнощі у забезпеченні конфіденційного спілкування зі своєю клієнткою.

Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалив, що справа буде розглянута Червонозаводським районним судом м. Харкова, який вів справу на етапі досудового слідства.

Здійснення правосуддя

69. В цілому, занепокоєність у зв'язку зі здійсненням правосуддя стосується порушення норм справедливого судового розгляду. ММПЛУ має докази жорстокого поводження та отримувала заяви з приводу застосування тортур до людей, затриманих СБУ та МВС України, з метою домогтися зізнань під примусом. При розгляді наявних судових рішень ММПЛУ виявила, що принаймні у 19 з 30 кримінальних справ, розслідуваних СБУ, рішення суду було винесене на основі угоди про визнання вини.

VI. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ

70. Україна нині розробляє Національну стратегію у сфері прав людини, розраховану на п'ять років, що має бути подана на розгляд Кабінету Міністрів до 1 січня 2015 р. Цей процес передбачає залучення до консультацій представників громадянського суспільства та Секретаріату Уповноваженого з прав людини за підтримки системи ООН, ММПЛУ та Ради Європи.

71. Різноманітні пропозиції щодо децентралізації влади досі не прийняті у вигляді конкретних законодавчих норм. Парламент не обговорив проект закону про внесення змін до положень Конституції про місцеве самоврядування, який Президент П.Порошенко подав на розгляд у липні. У той же час, Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) надала в цілому позитивну оцінку цього законопроекту. Нова коаліційна угода від 21 листопада також передбачає різні заходи, спрямовані на посилення децентралізації.

72. Закон, який встановлює можливість заочного розгляду кримінальних справ, вступив в силу 31 жовтня, таким чином створюючи правові умови для відкриття проваджень проти колишнього президента України та інших високопосадовців, які залишили країну після акцій протесту на Майдані. Хоча міжнародне право свідчить, що розгляд справи за відсутності підсудного в деяких випадках може бути допустимим в інтересах належного здійснення правосуддя, підстави для кримінального переслідування, зазначені в законі, є досить широкими, що робить можливим занадто часте використання цієї процедури. Це ставить питання про сумісність його положень з нормами міжнародного права, в яких визнається право обвинуваченого бути особисто присутнім на розгляді своєї справи.

73. Розпочалися звільнення державних службовців відповідно до закону про люстрацію, прийнятого в жовтні. Цей закон спрямований на боротьбу з корупцією та зловживаннями і має значну суспільну підтримку для реалізації цих цілей. Але він також може бути застосований дискримінаційним та довільним чином. 17 листопада Верховний Суд подав заяву до Конституційного Суду з проханням оцінити конституційність окремих положень Закону «Про очищення влади». Влада прийняла, а згодом відхилила два закони, розроблених відповідно до Мінського протоколу від 5 вересня. Це закони про амністію для «збройних формувань» та про особливий порядок здійснення місцевого самоврядування в Донецькій та Луганській областях. Рішення про їх скасування прийнято після проведення 2 листопада «виборів» в районах, підконтрольних озброєним групам. Такі «вибори» не відповідають законодавству України, і це було кваліфіковано українською владою як обставина, що порушила умови Мінського протоколу.

74. Після «виборів», що відбулися 2 листопада в частинах Донецької та Луганської областей, підконтрольних озброєним групам, Рада національної безпеки і оборони визначила заходи, реалізація яких розпочалася на початку листопада із ухваленням відповідних рішень Уряду та підписанням Указу Президента від 14 листопада, яким було доручено здійснити тимчасове переміщення державних установ і підприємств з районів, контрольованих озброєними групами. Це рішення та його реалізація можуть мати значні наслідки для населення східних областей, оскільки відсутність державних установ може створити серйозні прогалини у захисті їхніх прав і загострити економічні та соціальні проблеми.

75. Крім того, Міністерству закордонних справ було доручено довести до відома Генерального секретаря Ради Європи намір України частково відступити від своїх зобов'язань за Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод у східних районах країни (відповідно до положень статті 15 Конвенції). Досі не було запропоновано відступу від положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, але наразі таке рішення теж розглядається.

76. Для правового захисту ВПО 22 листопада набрав чинності закон про захист прав ВПО²⁹. Він передбачає створення єдиної бази даних ВПО, спрощення реєстрації за місцем проживання, зобов'язує державу забезпечувати безкоштовне тимчасове проживання протягом шести місяців, вводить гарантії забезпечення освітніх та трудових прав і оновлює деякі положення стосовно надання гуманітарної допомоги. Хоча новий закон загалом відповідає Керівним принципам Організації Об'єднаних Націй з питання про переміщення осіб всередині країни, він стосується лише «громадян» України, що може виключити зі сфери його дії осіб без громадянства та іноземців, що законно проживають в Україні та були переміщені.

77. На виборах до Верховної Ради переважну більшість голосів отримали партії, які виступають за європейську інтеграцію та реформи, що дало змогу Президенту і Прем'єр-міністру сформувати широку парламентську коаліцію. Серед іншого, коаліційна угода визначає майбутні політичні пріоритети, спрямовані на євроатлантичну інтеграцію, повернення Криму, децентралізацію, скасування депутатської недоторканності, створення антикорупційних органів та процедури президентського імпичменту. 27 листопада новий парламент України був приведений до присяги та призначив А.Яценюка на посаду Прем'єр-міністра.

78. Розпочалась реалізація «Стратегії-2020» – дорожньої карти для більш ніж 60 законодавчих та інституційних реформ, представленої Президентом 25 вересня. Вона була відображена у коаліційній угоді, підписаній у листопаді. Вона включає в себе також положення про боротьбу з корупцією, оновлення судової системи, реформування правоохоронних органів і децентралізацію.

VII. ПРАВА ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ

79. Як і раніше, ситуація в Автономній Республіці Крим характеризується системними порушеннями прав людини, від яких страждає в першу чергу та частина населення, яка виступає проти незаконного березневого «референдуму» і захоплення влади «органами», які почали застосовувати законодавство Російської Федерації. Зміна статусу Криму не була визнана Організацією Об'єднаних Націй, позиція якої заснована

---

²⁹ Закон № 1706-VII від 20 жовтня 2014 р. «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб».

на Резолюції № 68/262 Генеральної Асамблеї від 27 березня 2014 р. «Про підтримку територіальної цілісності України».

80. Більшість порушень стосуються представників кримськотатарської меншини, яка найбільш відкрито виражала свої опозиційні настрої щодо подій, які трапилися протягом 2014 р. На відміну від попередніх місяців, в листопаді не було зареєстровано жодного випадку насильницьких зникнень. Тривають розслідування дев'яти зареєстрованих випадків насильницьких зникнень (вісьмох кримських татар і одного етнічного українця), які розпочались в березні. Протягом березня-листопада три людини були знайдені мертвими (Решат Аметов в березні, Едем Асанов і Беял Беялов в жовтні). Досі не повідомлялось щодо зрушень в цих розслідуваннях. 21 листопада невідомі люди в масках увірвалися на Центральний ринок в Сімферополі та затримали 15 осіб «неслов'янської зовнішності», якими виявились кримські татари. Вони були доставлені до «відділу по боротьбі з екстремізмом» місцевої поліції, але їм не було висунуто жодних звинувачень. Це сталося після аналогічного рейду на ринку «Локомотив», що був здійснений поліцією, ФСБ і Федеральною міграційною службою 15 листопада, і протягом якого було затримано 60 осіб, які були доставлені в той же відділ поліції. Вони були допитані про свій міграційний статус, а також їм було повідомлено про підозру у членстві в релігійних та інших об'єднаннях. Потім з них було знято відбитки пальців, проби ДНК, їх було сфотографовано та звільнено. ММПЛУ занепокоєна, що такі рейди можуть використовуватись неналежним чином як засіб залякування кримськотатарської громади.

81. 14 листопада Апеляційний суд Криму залишив у силі рішення Сімферопольського суду від 24 жовтня щодо Таїра Смедяєва, брата Заїра Смедяєва, голови виборчої комісії Курултаю (Зібрання кримськотатарського народу). Таким чином, Т.Смедяєва звинувачують у порушенні статті 318 (насильство щодо співробітника міліції) Кримінального кодексу Російської Федерації, і суд постановив обрати міру запобіжного заходу у вигляді двомісячного попереднього ув'язнення. Насильство, в якому обвинувачується Т.Смедяєв, нібито сталося, коли 3 травня він і 2 тисячі інших кримських татар прийшли до адміністративного кордону з континентальною Україною, щоб спробувати зустріти лідера кримських татар Мустафу Джемілева, якому заборонили в'їжджати на територію Криму. Відповідач розглядає цю справу як спосіб політичного тиску.

82. 18 листопада Сімферопольський суд оштрафував благодійну організацію «Фонд «Крим» на суму 4 500 000 рублів (приблизно 95 745 дол. США) і його директора на суму 350 000 рублів (приблизно 7 450 дол. США). Рішення було винесене на підставі того, що Фонд здав в оренду свою будівлю в Сімферополі Меджлісу (представницькому органу) кримськотатарського народу та кримськотатарській газеті «Авдет» без згоди «Кримського комітету з охорони культурної спадщини» (заснованого після «референдуму»), а також через несанкціоновані ремонтні роботи у будівлі. Директор Фонду вважає, що штрафи є останньою ланкою в низці заходів, спрямованих на припинення діяльності установи³⁰.

---

³⁰ 16 вересня будівля була оточена озброєними людьми, після чого співробітники ФСБ провели 11-годинний обшук. В результаті нього були вилучені документи, ісламська література, комп'ютери тощо. Наступного дня судовий пристав наказав фонду «Крим», Меджлісу та газеті «Авдет» покинути зайняті ними приміщення протягом 24 годин. Пізніше «прем'єр-міністр» Криму заявив, що Меджліс не пройшов належну процедуру реєстрації, а тому «не існує». Голова організації заявив, що буде оспорювати це судові рішення в Європейському суді з прав людини.

83. Питання громадянства та труднощі в галузі прав людини, що впливають з них, досі залишаються головною проблемою. 20 листопада уряд Російської Федерації встановив квоту на видачу дозволів на тимчасове проживання для іноземців та осіб без громадянства на 2015 рік. Для Криму і Севастополя квота складає лише 1 900 дозволів (відтак, вона є найменшою для будь-якого з федеральних округів). Це може викликати багато проблем для жителів Криму, які раніше відмовилися отримати російське громадянство, і може призвести до висилки іноземців та громадян України, які не отримали такого дозволу.

84. ММПЛУ отримала інформацію, що стосується десятків представників різних конфесій та релігійних громад, які піддавались залякуванням або були змушені покинути півострів починаючи з березня. Ця ситуація негативно впливає на можливість жителів Криму сповідувати свою релігію відповідно до міжнародних стандартів, що гарантують свободу совісті і релігії. Церкви, що належать до Української православної церкви Київського патріархату, ставали об'єктами нападу озброєних осіб, при цьому жодного розслідування таких випадків не проводилося. Чотири з дванадцяти церков довелося закрити. Греко-католицькі священники стикалися з погрозами і переслідуваннями, в результаті чого чотири священники з шести виїхали з Криму. Старший римо-католицький священник Сімферопольської парафії (громадянин Польщі) був змушений виїхати 24 жовтня через відсутність продовження дозволу на проживання в Україні. Більшість з 23 турецьких імамів і викладачів на півострові виїхали з тієї ж причини. Усі релігійні громади повинні отримати реєстрацію відповідно до законодавства Російської Федерації до 1 січня 2015 року, для того, щоб набути юридичного статусу і продовжувати роботу.

85. Тенденцією останніх місяців стало збільшення випадків порушення права власності. З 18 вересня були націоналізовані більше 20 об'єктів, у тому числі санаторії, пансіонати і готелі. Мали місце дії, спрямовані на насильницьке захоплення приватної власності та обладнання фізичних осіб або компаній, що підтримують зв'язки з Україною. У листопаді почалися незаконні вилучення квартир військовослужбовців, що належать Міністерству оборони України. Такі квартири, як правило, віддаються військовослужбовцям з виключним правом на користування майном, включаючи право на безоплатну приватизацію.

VIII. ВИСНОВКИ

86. Повага до прав людини, належне державне управління та верховенство права є ключовими факторами для забезпечення миру і безпеки та економічного і соціального розвитку. Середовище, сприятливе для забезпечення і захисту прав людини в Україні, залежить від виконання положень Резолюції Генеральної Асамблеї № 68/262 «Про територіальну цілісність України»; відсутності збройного конфлікту, який підживлюється подальшою присутністю іноземних бойовиків, деякі з яких ідентифікуються Урядом України як військовослужбовці з Російської Федерації, а також поставками важкого сучасного озброєння; а також від ефективності контролю за державним кордоном між Україною і Російською Федерацією.

87. Для недопущення щоденних втрат життя необхідно припинити бойові дії, обстріли та зіткнення у східних областях. Крім того, з настанням зими мешканці районів, охоплених конфліктом, стикаються з підвищеними труднощами, і наразі знаходяться на межі виживання. У зв'язку з нещодавною Постановою Уряду про переведення державних установ з районів, що знаходяться під контролем озброєних груп, на контрольовані Урядом території, слід нагадати, що Уряд України продовжує нести

відповідальність за захист прав громадян на всій своїй території, в тому числі тих територіях на сході України, які залишаються підконтрольними озброєним групам. Необхідно ретельно слідкувати за ходом виконання рішення щодо виведення державних служб через переміщення установ та необхідність реєстрації осіб в підконтрольних Уряду районах для отримання соціальних виплат, щоб не порушити зобов'язання, взяті державою на себе відповідно до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права і свої зобов'язання поважати економічні та соціальні права, як-от право на здоров'я, освіту, соціальний захист та працю. Новий парламент, сформований 27 листопада, вперше має проєвропейську більшість. П'ять із шести найбільших фракцій та окремі позафракційні депутати (302 з 423 обраних депутатів³¹) створили парламентську коаліцію «Європейська Україна» та уклали коаліційну угоду, засновану на принципах європейської інтеграції та підтримки реформ. Нині Україна має унікальну можливість успішно проводити реформи для поліпшення ситуації з правами людини, створення ефективної системи управління та просування у верховенстві закону, як було оголошено раніше Президентом в його промові у вересні³². Під час своєї діяльності коаліція повинна враховувати захист прав і потреб мовних, етнічних, релігійних та інших меншин, які не мають свого представництва в парламенті. Те, чи беруться до уваги ці права, можна буде побачити в підходах парламенту до виконання конституційних гарантій, передбачених у статті 10 Конституції, і прямо передбачених Президентом у своїй інавгураційній промові – це ті гарантії, які забезпечують вільний розвиток російської та інших мов та збереження української мови в якості єдиної державної мови.

88. УВКПЛ цінує плідне співробітництво між Урядом України та ММПЛУ, яке розширювалося протягом 2014 року. Моніторингова місія ООН з вивчення ситуації з правами людини в Україні продовжуватиме відстежувати і повідомляти про розвиток ситуації в 2015 році задля того, щоб сприяти об'єктивній та точній оцінці ситуації у сфері прав людини. Вона надаватиме свої рекомендації і підтримку Уряду, Секретаріату Уповноваженого з прав людини та громадянському суспільству для реалізації стратегії і планів з прав людини, спрямованих на зміцнення національної системи захисту прав людини. Місія ООН з прав людини буде виконувати свою роботу в тісній співпраці з міжнародним співтовариством, в тому числі регіональними правозахисними організаціями, а також системою ООН в Україні. Крім того, Місія з прав людини братиме активну участь у заходах, спрямованих на захист прав людини в контексті реакції ООН на гуманітарні виклики в Україні, особливо у східних областях.

ІХ. РЕКОМЕНДАЦІЇ

89. З моменту публікації своєї першої доповіді 15 квітня 2014 р. УВКПЛ випустило низку рекомендацій щодо ситуацій у сфер захисту прав людини в Україні. З їхньою збіркою, розділеною за відповідними темами, можна ознайомитись в Додатку І.

---

³¹ Блок Петра Порошенка – 132 депутати, Народний Фронт – 82, об'єднання «Самопоміч» – 33, Опозиційний блок – 29, Радикальна партія – 22, партія «Батьківщина» – 19 та партія «Свобода» – 6 депутатів. Також більш дрібні партії, як-от «Сильна Україна», «Заступ», «Воля» та «Правий Сектор», отримали по 1 депутатському мандату у мажоритарних округах. Остаточної інформації щодо розподілу депутатських місць досі немає, що пов'язано з продовженням підрахунку ЦВК голосів в окремих округах, щодо яких тривають суперечності.

³² Таким чином, дві третини депутатів нового парламенту, які поділяють однакові погляди, нині можуть голосувати за будь-які рішення, що вимагають конституційної, а не звичайної (50% + 1) більшості, як-от імпічмент Президенту, вотум недовіри Уряду, зміни до Конституції тощо.

ДОДАТОК 1
ЗБІРКА РЕКОМЕНДАЦІЙ

Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, оприлюднених у восьми доповідях з 15 квітня до 15 грудня 2014 р.

1. УРЯДУ УКРАЇНИ

Право на життя, свободу та безпеку

1. Забезпечити, що Збройні Сили України утримуються від застосування надмірної сили, та переконатися, що всі заходи урядової операції із забезпечення безпеки відповідають міжнародним стандартам, які застосовуються до таких видів заходів. В усіх обставинах забезпечувати захист осіб, не причетних до бойових дій.
2. Забезпечити поведження з усіма особами, затриманими в ході операції із забезпечення безпеки, у відповідності до міжнародних норм та стандартів, та гарантувати права людини відповідно до норм Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та інших міжнародних документів, що застосовуються у відповідних ситуаціях.
3. Закрити всі таємні та нерегулярні установи позбавлення волі та переконатись, що затримані утримуються лише у тих місцях, які є офіційно визнаними та належно охороняються, і що всі права таких затриманих повністю дотримуються. Гарантувати, що всі затримані можуть спілкуватися зі своїми родинами, що їхні родини можуть їх відвідувати, і що затримані мають доступ до лікарів та адвокатів. Адвокати повинні мати доступ до інформації щодо: 1) органу, який прийняв рішення щодо утримання під вартою; 2) дати, часу та місця, де особу було затримано та прийнято до місця утримання під вартою; 3) органу, відповідального за нагляд за місцем утримання під вартою; 4) місцезнаходження затриманого, у тому числі у випадку передачі його до іншого місця утримання під вартою, місця, куди особу передають, та органу, відповідального за передачу; 5) дати, часу і місця звільнення; і 6) інформації щодо стану здоров'я затриманого.
4. Створити прозорий та доступний механізм допомоги сім'ям, що розшукують осіб, зниклих безвісти, у тому числі військовослужбовців.
5. Забезпечити, що всі затримані особи, яких органи влади планують обміняти в рамках виконання положень Мінського протоколу від 5 вересня, дають інформовану згоду на такий обмін.

Підзвітність та верховенство права

6. Випадки насильства на Майдані, в Одесі, Маріуполі та у Харкові (Римарська вул.) мають бути розслідувані у повній відповідності до міжнародних норм і стандартів, які гарантують справедливе рішення щодо винних і забезпечують правові засоби захисту жертвам. Особи, винні у вчиненні насильства, мають бути притягнуті до відповідальності у справедливий та невивірковий спосіб, жертвам мають бути забезпечені належні компенсації та репарації.
7. Усі порушення міжнародного права, у тому числі ті, що можуть становити воєнні злочини, мають повністю розслідуватись, винні у їх скоєнні, у тому числі командири, мають бути притягнуті до відповідальності, виконавці мають бути невідкладно

притягнуті до відповідальності, а жертви мають отримати відповідні компенсації та репарації.

8. Невідкладно та систематично розслідувати звинувачення у масових, позасудових та свавільних стратах у зоні конфлікту, а також вживати всіх заходів для забезпечення збереження доказів.

9. Забезпечити, що правоохоронні органи проводять допити осіб, які утримувалися озброєними групами, безпосередньо після їхнього звільнення з метою збору доказів для подальшого притягнення до відповідальності винних у злочинах.

10. Розробити спрощену процедуру для звернень до правоохоронних органів жертв злочинів, скоєних озброєними групами (наприклад, усунути вимогу щодо звернення до правоохоронних органів тільки в тому районі, де було скоєно злочин).

11. Усі звинувачення у сексуальному та гендерному насильстві, що за певних обставин можуть становити міжнародні злочини (воєнні злочини, злочини проти людяності), мають бути невідкладно розслідувані із врахуванням потреб жертв та застосуванням відповідних методів (наприклад, тих, що передбачені Міжнародним протоколом про документацію та розслідування сексуальних злочинів під час конфліктів).

12. Усі випадки незаконного захоплення майна мають невідкладно розслідуватись; мають бути розроблені чіткі процедури з повернення майна законним власникам.

13. Прийняти ефективні стратегії із розслідування задля притягнення до відповідальності осіб, що скоювали порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.

14. Уникати репресалій проти людей, що знаходяться на територіях, де відновлено контроль Уряду України, та забезпечити повне дотримання українськими військовими та правоохоронними органами прав затриманих або тих, кому пред'явлені звинувачення.

15. Забезпечити, що всі люстраційні заходи повністю відповідають основоположним правам людини, в тому числі праву на індивідуальний розгляд та праву на оскарження рішень.

Свобода слова та свобода мирних зібрань

16. Забезпечити свободу слова для всіх громадян та вжити всіх можливих заходів для забезпечення безпеки журналістів, працівників ЗМІ та правозахисників для того, щоб дати їм можливість робити повноцінний внесок у розбудову майбутнього країни.

17. Попереджувати маніпулювання у ЗМІ шляхом розповсюдження актуальної та достовірної інформації. Вжити заходів для запобігання свідомому маніпулюванню інформацією у відповідності з міжнародними стандартами свободи слова та у порядку, визначеному законом.

18. Забезпечити свободу ЗМІ та регуляторний моніторинг професійності ЗМІ, випадків дезінформації та заохочення до національної, расової чи релігійної ненависті, яка сприяє дискримінації, розбрату і насильству.

19. Вжити рішучих кроків для попередження розповсюдження у ЗМІ негативних стереотипів про меншини, при цьому не порушуючи принципу свободи ЗМІ. Необхідно інтенсифікувати заходи з підготовки співробітників ЗМІ, в тому числі сприяти більшій наочності та ефективності роботи Національної спілки журналістів у цьому зв'язку.

20. Ухвалити законодавчі акти та вжити інших заходів для забезпечення реалізації права на мирні зібрання у відповідності з положеннями статті 21 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Зокрема, забезпечити, що застосування сили при проведенні мирних зібрань у кожному випадку засноване на принципах необхідності, пропорційності, недискримінації та підзвітності.

21. З точки зору міжнародного права та у зв'язку із реалізацією прав людини на вираження своїх думок, необхідно дозволяти проведення всіх мирних демонстрацій. Правоохоронні органи мають сприяти проведенню мирних зібрань та забезпечувати захист їх учасників незалежно від їхніх політичних поглядів. У цьому зв'язку співробітники правоохоронних органів мають пройти відповідну підготовку щодо методів роботи під час громадських зібрань та протестів відповідно до міжнародних стандартів прав людини.

Боротьба з пропагандою ненависті

22. Проводити боротьбу із нетолерантністю та екстремізмом та вживати всіх необхідних заходів для протидії пропаганді ненависті на національному, расовому чи релігійному ґрунті, що становить собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, та застосовувати санкції за такі підбурювання або прояви насильства. Цей принцип є основоположним для забезпечення прав людини.

23. При цьому слід уважно та обережно дотримуватися балансу та забезпечити повагу права на свободу слова.

24. Всі сторони мають утримуватися від проявів нетолерантності або розповсюдження інформації, яка може спричинювати насильство, ворожнечу або дискримінацію. Лідери політичних сил мають невідкладно та недвозначно заявити про недопущення нетолерантності, дискримінації, стереотипів та випадків пропаганди ненависті³³ та публічно засудити їх.

Інклюзивність, рівноправна участь у політичному житті та права меншин

25. Забезпечити інклюзивність та рівноправну участь у громадських справах та політичному житті всіх громадян, у тому числі представників меншин та корінних народів, та створити механізми сприяння їхній участі.

26. Забезпечити ухвалення законодавства щодо меншин, зокрема щодо їхніх мовних прав, яке буде розроблене у повномасштабних консультаціях із представниками всіх меншин та згідно з відповідними міжнародними та регіональними стандартами прав людини.

Законодавчі, політичні та інституційні реформи

Законодавчі реформи

27. Ухвалити закон про свободу мирних зібрань і переглянути законодавство та політику щодо проведення мирних зібрань для того, щоб забезпечити їх відповідність стандартам прав людини. Зокрема, ці законодавство та політика повинні передбачати, що застосування сили при проведенні мирних зібрань у кожному випадку має бути засноване на принципах необхідності, пропорційності, недискримінації та підзвітності. У цьому зв'язку необхідно звернути особливу увагу на Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання

---

³³ Див. Рабатський план дій щодо заборони пропаганди ненависті на національному, расовому чи релігійному ґрунті, що становить собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства (A/HRC/22/17/Add.4, додаток, пункт 36).

правопорядку, прийняті у 1990 р. Забезпечити дотримання такої політики, практики та настанов шляхом проведення належної підготовки всіх відповідних співробітників. Зокрема, необхідно створити дієві механізми внутрішнього контролю для розслідування всіх випадків травм або смертей, що сталися в результаті застосування сили співробітниками правоохоронних органів, а також використання зброї під час несення служби.

28. Необхідно привести всі прогалини у законодавстві у відповідність із рекомендаціями міжнародних механізмів з прав людини (договірних органів, Універсального періодичного огляду та спеціальних процедур). Органи судової влади, Генеральна прокуратура та асоціації правників мають здійснювати свою діяльність згідно з відповідними міжнародними нормами та стандартами для забезпечення справедливого судочинства, без якого не можна подолати корупцію.

29. Процес підготовки нової Конституції має передбачати інклюзивні та змістовні консультації з політичними партіями, представниками громадянського суспільства, жінками, представниками меншин та корінних народів, що дозволить залучити до цього процесу всі верстви населення.

30. Необхідно привести закон про ВПО у повну відповідність з міжнародними стандартами та забезпечити виділення достатніх коштів для належної реалізації прав шукачів притулку й створення умов, які відповідатимуть їх гуманітарним потребам.

Інституційні реформи

31. Комплексна реформа правоохоронної сфери має бути спрямована на утвердження верховенства права, деполітизацію, демілітаризацію, децентралізацію та укріплення структури правоохоронних органів шляхом посилення підзвітності, прозорості та більш тісної співпраці з громадськістю та місцевими громадами, а також на підвищення професійності кадрів.

32. Необхідно реформувати управління судовою системою для забезпечення того, що вона здійснює свою діяльність незалежно, неупереджено та ефективно. Необхідно провести реформу сфери безпеки для забезпечення її функціонування у повній відповідності із міжнародними нормами та стандартами та притягнення до відповідальності усіх винних у порушеннях прав людини.

33. Забезпечити інституційну незалежність державного бюро розслідувань у відповідності зі статтею 216 нового Кримінального процесуального кодексу, яка передбачає створення такого бюро протягом п'яти років (починаючи з 2012 р.) для розслідування повідомлень про порушення прав людини, скоєні судьями, співробітниками правоохоронних органів та найвищими державними службовцями. Дуже важливо буде забезпечити незалежність цього органу від Генеральної прокуратури. Важливими умовами для забезпечення ефективної, незалежної та неупередженої роботи бюро є підзвітність громадськості та виділення достатніх коштів.

34. Закликати всі органи влади надати до 1 січня 2015 р. підтримку процесу підготовки Національної стратегії у сфері прав людини в Україні.

35. Посилити роль та розширити функції Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та національного превентивного механізму як основних органів (установ), що працюють над зміцненням національної системи забезпечення прав людини, захисту та гарантування прав людини для всіх осіб.

Економічні та соціальні права

36. Вжити конкретних заходів для усунення диспропорцій у рівні життя та забезпечення рівного доступу й якості послуг з охорони здоров'я, освіти, працевлаштування та соціального захисту для всіх осіб в Україні, в тому числі для вразливих та маргіналізованих громад.

37. Забезпечити базову допомогу, послуги та притулок/опалення тим, хто проживає в Україні, відповідно до міжнародних норм і стандартів, а також визначити установи та затвердити необхідні правові процедури контролю за тим, як вона надається.

38. Забезпечити рівноправне надання послуг і допомоги, у тому числі гуманітарної і соціальної допомоги, де це необхідно, тим, хто виїхав із зони конфлікту і залишився на новому місці, і тим, хто повернувся до своїх домівок.

39. Вжити невідкладних заходів для забезпечення доступу та надання допомоги для боротьби з ВІЛ/СНІД і туберкульозом, а також необхідних ліків, особливо у зонах збройного конфлікту, з метою попередження переривання лікування.

Внутрішньо переміщені особи

40. Уряд має задовольняти потреби ВПО у координації із громадянським суспільством та у співпраці з міжнародними донорами, а також у відповідності з Керівними принципами ООН з питання про переміщення осіб всередині країни.

41. Збирати та оприлюднювати в загальному доступі повну та перевірену статистичну інформацію щодо ВПО та інших осіб, на яких вплинув конфлікт, із розподілом за статтю (у тому числі інформацію про вбитих та поранених).

Права людини жінок

42. Провести національне обговорення із залученням членів громадянського суспільства для розробки національного плану дій відповідно до резолюції Ради Безпеки 1325 щодо сприяння рівному та повноцінному внеску жінок як активних учасників процесу попередження та врегулювання конфліктів, досягнення та підтримання миру, а також враховувати гендерні аспекти на всіх етапах мирного врегулювання.

43. Заохочувати прийняття тимчасових заходів задля забезпечення участі жінок у громадському житті, у тому числі у діяльності Верховної Ради України.

Співпраця із міжнародною системою з питань прав людини

44. Посилити співпрацю з системою ООН, що опікується питаннями прав людини, в тому числі взаємодію з УВКПЛ, зокрема через співробітництво з нещодавно створеною Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні.

45. Ратифікувати міжнародні документи у сфері прав людини, до яких Україна ще не приєдналася. Це, зокрема, Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей, Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, третій Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, Римський статут Міжнародного кримінального суду, Конвенція 1954 р. про статус апатридів та Конвенція 1961 р. про скорочення безгромадянства.

46. Забезпечити реалізацію рекомендацій, наданих міжнародними механізмами у сфері прав людини. Рекомендації та занепокоєння, що їх підіймали деякі міжнародні механізми у сфері прав людини протягом декількох останніх років, залишаються

актуальними, і органи влади мають взяти їх до уваги під час опрацювання різноманітних реформ, які можуть здійснити суттєвий вплив на захист прав людини усіх осіб в Україні:

- a. Зокрема, Комітет ООН з прав людини у липні 2013 р. під час розгляду останньої періодичної доповіді про виконання Україною Міжнародного пакту про громадянські та політичні права надав низку важливих рекомендацій;
- b. Необхідно взяти до уваги рекомендації, надані Радою ООН з прав людини за результатами Універсального періодичного огляду ситуації з правами людини в Україні в жовтні 2012 р.;
- c. Необхідно терміново оприлюднити доповідь підкомітету ООН із запобігання тортурам за результатами його моніторингової місії в Україну. Органи влади мають враховувати її під час розгляду питань, пов'язаних із протидією тортурам, жорсткому поводженню та утриманням під вартою;
- d. Україна оголосила «постійне запрошення» спеціальним процедурам. Відтак, вона має опрацьовувати та приймати запити для відповідних місій;
- e. Сприяти розробці національного плану дій у сфері прав людини, який матиме чіткі строки реалізації та критерії для оцінки успішності, враховувати та реалізовувати протягом відповідного строку усі рекомендації, що надаються міжнародними та регіональними системами з прав людини (за підтримки міжнародної спільноти, регіональних і двосторонніх суб'єктів та системи ООН).

2. УСІМ СТОРОНАМ, ЗАДІЯНИМ У БОЙОВИХ ДІЯХ У ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

Бойові зіткнення

1. Невідкладно припинити бойові дії і насильство у східних областях України.

Захист цивільних осіб

2. Забезпечити дотримання принципів розрізнення, пропорційності та вживання запобіжних заходів та в будь-якому випадку утримуватися від артилерійських обстрілів населених районів без дотримання принципу розрізнення та від такого розміщення військовослужбовців і військових об'єктів, яке ставить у небезпеку цивільних осіб.

3. Перетворення цивільних осіб і цивільної інфраструктури в об'єкти нападу є порушенням міжнародного гуманітарного права. Особи, які вчинили відповідні злочини, мають бути притягнуті до відповідальності.

4. Забезпечити, що всі суб'єкти, залучені до ситуації в Україні, дотримуються норм і принципів міжнародного гуманітарного права і забезпечують вільний і безпечний коридор для руху цивільних осіб та надання гуманітарної допомоги із суворим дотриманням існуючих міжнародних стандартів.

Особи, позбавлені волі

5. Негайно звільнити всіх осіб, незаконно чи свавільно позбавлених волі.

6. Гарантувати прозорість процесу звільнення полонених та попередження викрадення, насильницьких зникнень, торгівлі людьми та інших можливих порушень і зловживань

правами людини.

Поводження з тілами

7. Забезпечити поважне та гідне поведження з тілами та залишками тіл осіб, що загинули в результаті бойових дій. Надати безперешкодний і безпечний доступ до районів, де такі тіла та залишки можуть знаходитися, щоб забезпечити можливість їх збирання, ідентифікацію, гідне поховання та повернення до їхніх сімей. Зберігати докази можливих масових страт.

Доступ для міжнародних організацій

8. Гарантувати доступ міжнародних організацій та незалежних установ та осіб, що проводять розслідування, до територій, уражених бойовими діями.

3. САМОПРОГОЛОШЕНІЙ ВЛАДІ КРИМУ ТА ФАКТИЧНІЙ ВЛАДІ – РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

1. Посилаючись на Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН № 68/262 «Про територіальну цілісність України», необхідно вжити заходів щодо захисту прав людей, які потерпають від наслідків змін інституційного і правового регулювання, у тому числі щодо питань громадянства, проживання, трудових прав, права власності і права на землю, доступу до охорони здоров'я та освіти.

Законодавство

2. Зважаючи на негативний вплив запроваджених у Криму законодавчих змін на ситуацію з правами людини та враховуючи положення Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 68/262, законодавство України має залишатися у силі.

Право на життя

3. Необхідно припинити залякування, утиски та викрадення мешканців Криму та гарантувати право на життя, свободу та безпеку.

4. Необхідно активно вживати заходів для розслідування зникнень осіб та надати усім міжнародним організаціям, які звертаються із відповідними запитами, доступ до місць утримання, в тому числі до військових об'єктів у м. Сімферополі та Севастополі.

Відповідальність

5. Притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності не має використовуватися як метод залякування кримських татар та інших мешканців Криму, воно має застосовуватися лише у спосіб, передбачений міжнародним правом.

6. Усі випадки порушення прав людини мають невідкладно, незалежно та всебічно розслідуватися, а порушники мають притягуватися до відповідальності.

7. Необхідно припинити всі форми залякувань та утисків релігійних громад, а всі випадки таких залякувань та утисків, в тому числі ті, що були скоєні проти прихожан та священників Української православної церкви, греко-католицької церкви та ісламської громади, мають бути невідкладно розслідувані. Таким чином, це сприятиме дієвому захисту та утвердженню свободи віри та релігії.

8. Публічно засудити всі напади або утиски, спрямовані проти правозахисників, журналістів або будь-яких представників опозиційних політичних сил, та забезпечити повну відповідальність за такі діяння, в тому числі за свавільні затримання та

утримання під вартою, вбивства, застосування тортур або жорстокого поводження, зокрема, проводити невідкладні, неупереджені та ефективні розслідування та кримінальні переслідування.

9. Проводити розслідування усіх повідомлень про пропаганду ненависті та маніпулювання ЗМІ та вживати відповідних заходів для попередження таких випадків, а також забезпечити накладення відповідних санкцій. При цьому необхідно повністю забезпечувати та утверджувати свободу слова.

10. Розслідувати випадки ймовірних убивств і насильницьких зникнень кримських правозахисників і громадських активістів (Решата Аметова, Тімура Шаймарданова, Сейрана Зінедіна, Леоніда Коржа, Василя Черниша), а також вбивство майора Збройних Сил України, та притягнути винних до відповідальності.

11. Спонукаючи «контактну групу» ефективно розслідувати випадки зникнень і смертей і забезпечити притягнення винних у скоєнні злочинів до відповідальності.

Свобода слова, мирних зібрань, релігії, об'єднань та пересування

12. Журналісти, правозахисники та усі інші особи мають бути здатними повністю користуватися своїм правом на свободу слова відповідно до статті 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

13. Заохочувати та захищати свободу вираження поглядів, гарантувати повний і недискримінаційний доступ усіх до інформації.

14. Гарантувати всі основоположні права всім особам, що знаходяться в Автономній Республіці Крим, у тому числі право на свободу мирних зібрань та об'єднань, релігії та пересування, а також право на освіту, та забезпечити гарантії здійснення економічних і соціальних прав.

Права меншин та корінних народів

15. Необхідно забезпечити утвердження та захист прав національних меншин, у тому числі кримських татар та інших корінних народів, та дати їм можливість брати повноцінну участь у громадському та політичному житті.

16. Припинити вибіркові обшуки приміщень і конфіскацію майна, що належить переважно кримським татарам.

17. Сприяти міжетнічній толерантності і припинити залякування та переслідування.

18. Припинити тиск та залякування кримських татар, пов'язані із діяльністю Меджлісу, у тому числі зростаючу кількість обшуків об'єктів приватної власності під приводом боротьби з екстремізмом.

19. Забезпечити захист прав усіх меншин та корінних народів у Криму, зокрема кримських татар.

20. Необхідно припинити всі випадки дискримінації та утисків щодо представників меншин та корінних народів, зокрема кримських татар та інших мешканців Криму, які не підтримали проведення «референдуму» у Криму, та гарантувати їх права людини.

Внутрішньо переміщені особи

21. Забезпечити, що громадяни України, які покинули зону конфлікту на сході країни та в Криму, не переселяються до Російської Федерації усупереч їхній волі.

Верховенство права

22. Вжити всіх необхідних заходів для захисту прав осіб, які потерпають від наслідків змін інституційного і правового регулювання, у тому числі щодо питань громадянства, проживання, трудових прав, права власності і права на землю, доступу до охорони здоров'я та освіти.

23. Вжити заходів для відновлення верховенства права, у тому числі шляхом розформування усіх груп «самооборони Криму» та/або інших воєнізованих формувань.

24. Надати доступ незалежним та неупередженим місіям з моніторингу ситуації з правами людини, в тому числі УВКПЛ.

25. Управління Верховного комісара ООН з прав людини повторно наголошує на необхідності виконання Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 68/262 «Про територіальну цілісність України», а також на необхідності вжити заходів щодо захисту прав людей, які потерпають від наслідків змін інституційного і правового регулювання, у тому числі щодо питань громадянства, проживання, трудових прав, права власності і права на землю, доступу до охорони здоров'я та освіти.

26. Зміцнити безпеку жителів Криму шляхом припинення та розслідування порушень прав людини, що скоюють групи так званої «самооборони Криму».

27. Переглянути законодавчі ініціативи щодо амністування «кримської самооборони» та повторно наголосити, що всі звинувачення у серйозних порушеннях і зловживаннях правами людини мають бути розслідувані, їхні виконавці мають бути виявлені та покарані, а жертви повинні отримати необхідну компенсацію.

Співпраця з міжнародною системою з питань прав людини

28. Необхідно узгодити розгортання незалежних та неупереджених місій з моніторингу ситуації з правами людини, в тому числі ММПЛУ.

29. Дати згоду на розгортання незалежних та неупереджених місій з моніторингу ситуації з правами людини, в тому числі ММПЛУ.

30. Забезпечити можливість представників ММПЛУ продовжувати моніторинг ситуації з правами людини у Криму.